

НЕОКЛАСИЧНИЙ СИНТЕЗ ТА ЙОГО ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Цимбал А.В., студент факультету менеджменту та маркетингу

Чайковська М.А., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

У цій статті викладено дослідження суті сучасних напрямів економічної думки, а саме неокласицизму, кейнсіанства та їхнього поєднання – неокласичного синтезу, їхніх відмінностей та спільних рис, методом конкретизації виокремлено способи регулювання економіки неокласичного синтезу. Було висвітлено його практичне застосування на прикладі США та України та наведено перспективи подальших досліджень.

У післявоєнні роки Другої світової війни теорії неокласиків та кейнсіанців стали головними «діючими особами» у тогочасній економіці, проте не можна сказати, що відносини між ними були однозначні, адже, з одного боку, ці напрями повністю суперечили один одному, а з іншого, потребували доповнення один одного. Наприклад, у праці засновника кейнсіанської школи Джона Мейнарда Кейнса «Загальній теорії зайнятості, відсотка і грошей» зустрічаємо твердження про те, що економіка не може бути стабільною, ресурси витрачаються нерационально і бездумно, а повної зайнятості досягти нереально. Натомість думки прихильників неокласицизму були цілком протилежні, адже неокласики стверджували, що ринок здатен раціонально розподіляти ресурси і разом з тим забезпечувати рівновагу з повною зайнятістю, а економіка може саморегулюватися [1].

Ініціатором інтегрування найважливіших положень економічної теорії став Пол Ентоні Самуельсон, який своїм підручником «Економікс» поклав початок ери домінування концепції неокласичного синтезу у тогочасній економіці, хоча саму назву «неокласичний синтез» вчений запровадив не зразу, а лише в третьому виданні вищезазначеного підручника у 1955 році [2].

З того часу питанням поєднання ідей різних економічних теорій та пошуку дієвих інструментів розвитку економіки присвячено достатньо багато публікацій, зокрема таких авторів, як Джон Хікс, Франко Модільяні, К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю, В. П. Леонтьєв. Дискусія про раціональність запропонованих рішень продовжується та, на нашу думку, час систематизувати існуючі підходи до практичного втілення запропонованих ідей.

Метою дослідження є систематизація існуючих економічних концепцій, розкриття теорії неокласичного синтезу, наведення прикладів використання його ідей на практиці та наведення перспектив подальшого вивчення.

Теоретичну та методологічну базу дослідження становлять наукові положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з історії економіки та економічної думки, періодичні та фахові видання, наукова інформація мережі Internet, а також результати власних досліджень авторів. Основними методами наукового пізнання, що використано у процесі дослідження, є методи: конкретизації (зادля уточнення сутності поняття «неокласичний синтез», «податковий стабілізатор») та наукового узагальнення (зadля визначення чинників, рис, характеристик, особливостей та основних концепцій напрямів економічної думки), порівняння (для наведення відмінностей та спільних рис між неокласицизмом та кейнсіанством).

В останні десятиріччя XX ст. і на сучасному етапі в світовій економічній теорії спостерігається хвиля піднесення та бурхливого розвитку інституціоналізму[3] і в основі цього процесу лежать глибинні тенденції розвитку економічної науки, складні процеси взаємодії економічної ортодоксії (панівної теорії) та гетеродоксії (теоретичної альтернативи). Перша з них традиційно представлена неокласичним синтезом і тому я хочу дослідити саме цей напрям.

Неокласичний синтез - це такий напрям політичної економії, прихильники якого намагалися досягти об'єднання загальної теорії розподілу доходу та концепції ціноутворення (з неокласичної теорії кін. XIX - поч. XX ст.) і кейнсіанську концепцію зростання національного доходу та макроекономічної рівноваги (30-ті рр. XX ст.)[1].

Іншими словами можна сказати, що кейнсіанська теорія вдосконалилася та адаптувалася до реалій сучасної економіки, сучасного бізнесу завдячуючи новим підходам таких англійців, як Хікс та Хансена, та американців Модільяні та Самуельсона. У результаті сформувалася досить ефективна, проте занадто аж суперечлива економічна теорія.

Від неокласиків було запозичено принцип оптимізації та твердження про ринкову економіку, що була б рівноважною системою (з цього ж і використання методу загальної рівноваги в макроекономічному аналізі). З теорій кейнсіанців були взяті принципи агрегування, ідея про негнучкість заробітної плати та деякі інструменти аналізу, а саме: функція споживання, функція інвестицій, які, проте, були цілком перероблені за допомогою оптимізуючого обліку поведінки господарюючих суб'єктів[4]. Звернімо увагу, що якщо ж для Дж. М. Кейнса, наприклад, негнучкість заробітної плати була досить позитивним явищем, то в рамках неокласичного синтезу, ця ідея носила роль головного зла і вагомою причиною вимушеного безробіття. З часом розпочалася інтенсивна діяльність поєднання явно суперечливих позицій Джона Мейнарда Кейнса та Альфреда Маршалла в єдине ціле, тобто у неокласичний синтез [2].

В основі неокласичного синтезу лежать 2 важливі передумови:

1. Макроекономіка – це не щось самостійне, що може існувати окремо від усього іншого тому, що її зв'язки формуються з численної кількості мікроекономічних подій і процесів.

2. За умов поєднання таких двох начал, як свобода поведінки та виробу споживача та продавця та ефективний вплив держави на ринок, сучасна ринкова економічна система може безпроблемно боротися з такими явищами, як інфляція та безробіття [1].

Кожен із представників неокласичного синтезу досліджував певне явище і зробив свій внесок у неокласичний синтез, наприклад, П. Самуельсон намагався інтегрувати наукові підходи до вирішення різноманітних економічних проблем, досліджував, як досягти максимізації результату та принцип руху до стану рівноваги, В. Леонтьєв розробив модель «затрати – випуск», яка у вигляді таблиці відображає взаємозв'язок між витратами (стовпці) та обсягом виробленої продукції (рядки) за допомогою, так званих, «технічних коефіцієнтів», Д. Хікс досліджував питання економічної рівноваги та намагався сформулювати власне бачення цієї проблеми[5].

Саме Самуельсон вперше у своїй теорії неокласичного синтезу відобразив дворівневу економічну систему ринкового господарства, що складається з ринків попиту та пропозиції, де механізм ціноутворення вирішує 3 найважливіші питання економічної теорії, а саме що, для кого та як виробляти (перший рівень), та грошово-кредитної та фінансової системи (так званий другий рівень).

Звернімо увагу саме на те, що неокласичний синтез мав значний безпосередній вплив на теорію фінансової політики. Ідеї кейнсіанців у сфері фіскальної політики, яка робила ставку на податково-бюджетне зменшення амплітуди коливань бізнес-циклу, були поєднані з думками неокласиків, які вважали, що кредитно-грошова політика – це один із основних регуляторів стабільного поступового економічного зростання. Тобто, можна сказати, що завдяки «подвійній роботі» системи заходів кредитно-грошової і фіскальної політик в економічній системі змішаного типу система підприємництва може уникнути несподіваного буму й різкого спаду, а разом з тим ще надіятися на стале прогресивне зростання [6].

Потрібно зауважити і на ту обставину, що Самуельсон не опротестовує центральної думки Кейнса про важливість та необхідність ефективного сукупного попиту, проте доповнює, що його регулювання має відбуватися не тільки за рахунок зміни в сфері державних витрат чи податків, але й шляхом регулювання облікової ставки, відсотка, і ще більше – проведенням відповідних операцій на відкритому ринку (купуючи-продаючи державні цінні папери) [1].

Завдяки такому підходу П. Самуельсона до засадничих ідей Кейнса, кейнсіанське вчення про фіскальну політику отримало, так зване, друге дихання і новий розвиток. Майже

всі економісти, що були послідовниками такого підходу, доклали чергових зусиль для більш детальної розробки ідеї плідного поєднання фіскальної політики з грошово-кредитною. Тобто, за умов виникнення та розкручування інфляції маніпулювати ефективним сукупним попитом тільки засобами фіскальної політики виявилось недостатньо, тому доцільно та необхідно комбінувати її з заходами, що відносяться до грошово-кредитної політики [7].

Прихильниками неокласичного синтезу ще було обґрунтовано застосування окремих податків у ролі стабілізаторів. На їхню думку, податковий стабілізатор – це механізм, що забезпечує вплив величини податкових надходжень на розмір державного бюджету у різні періоди коливань економіки без втручання будь-яких інших регуляторів. Він може збільшувати надлишок державного бюджету та зменшувати його дефіцит або навпаки, коли це потрібно, без зміни податкової системи, тобто структури ставок чи самої структури податків. Проте, чим більш прогресивна податкова система, тим більший ступінь вбудованої стабільності економіки, що досягається за рахунок податків. В той самий час вмонтована стабільність, що забезпечується податковою системою, тільки пом'якшує гостроту коливань. Тому для подолання таких економічних коливань, якщо це явище набуває ознак масштабності, від уряду очікують використання заходів дискретної фіскальної політики, тобто зміни податкових ставок чи об'єму державних видатків.

Наведу приклад на Сполучених штатах Америки. Як відомо, Велика депресія підірвала довіру економістів до неокласицизму, тому до 1970-х років у політиці США та макроекономічній теорії панувало кейнсіанство, проте у наведених вище роках США зіштовхнулися з високим рівнем інфляції та безробіття, у результаті чого послабла довіра і до кейнсіанського підходу[. Натомість з'явилася й стала загальновідомою концепція неокласичного синтезу, яка, наприклад, сприяла вирішенню проблем оподаткування у США, де в 1965-1968 та 1981-1986 роках проводилася активна стимулююча політика, зорієнтована на економічне зростання і яка супроводжувалася зростанням дефіциту бюджету. На противагу цьому у США фіскальна політика у 1969, 1974, 1987 і 1996 роках була стримуючою, про що свідчить скорочення дефіциту бюджету [7].

Наприклад, у США у 1981-1986 роках здійснювався комплекс заходів, що передбачали зниження максимальних податкових ставок та разом з тим підвищення мінімального рівня неоподатковуваних доходів. Стало зрозуміло з часом, що це призвело до послаблення прогресивності податкової системи. У 1986 році було знижено граничну ставку податку на прибуток корпорацій до 34% і водночас скасовано частину податкових пільг. Податкові реформи країн Західної Європи у кінці XX століття призвели також до зменшення податків на платників та зниження оподаткування корпорацій. Ці заходи супроводжувалися зменшенням бюджетних видатків [8].

Ейфорія щодо появи нового напрямку економічної думки – неокласичного синтезу – для лікування проблем нестабільного розвитку ринкової економіки охопила не лише економістів з різних країн, а й політиків високих посад влади у багатьох провідних країнах світу.

Відомо, що до середини 1970-х років найчисленніші й найвпливовіші партії у Великобританії – Лейбористська і Консервативна - дотримувалися переважно догматів неокласичного синтезу, але значну увагу звертали на кейнсіанську частку у цьому напрямі.

У США в Раді економічних консультантів (СЕА), яку призначив президент Кеннеді, також переважали кейнсіанські економісти. Під головуванням Вальтера Хеллера, в СЕА також входили такі знані кейнсіанці, як Джеймс Тобін і Роберт Солоу, в той час як Пол Самуельсон був неофіційним радником Президента [9].

Потрібно ще зауважити, що прихильники неокласичного синтезу виступають за удосконалення механізму регулювання економіки, а саме за найбільш рівномірний розподіл доходу за допомогою податків, які б не потребували докорінної зміни. За їхнім твердженням, мобілізована частина доходу країни може бути придатною для активного капіталовкладення, що позитивно б посприяло на економіку.

Прикладом країни з політикою врахування неокласичного синтезу щодо державного боргу є Україна. Як пам'ятаємо, формування зовнішнього державного боргу країни розпочалося після розпаду СРСР, на момент здобуття незалежності вона не мала жодних боргів, адже Росія зобов'язалася виплатити їх усі самостійно. Борг України зростав з кожним роком. Причинами цього були необхідність збільшення валютних резервів для забезпечення стабільності національної грошової одиниці, залежність від імпорту енергоносіїв, а насамперед від Росії, потреби технічного переозброєння більшості галузей промисловості тощо [10].

На сьогодні існує декілька основних теоретичних концепцій, у межах яких розглядається проблема управління зовнішніми запозиченнями. До таких концепцій належить і неокласичний синтез.

Для України з урахуванням низки чинників неекономічного характеру (політичних, соціально-психологічних тощо) найбільш адекватною теоретичною основою управління зовнішньою заборгованістю є поєднання саме неокласичного синтезу з теорією інституціоналізму, адже саме вона вивчає вплив неекономічних чинників на економічну поведінку та наслідки такої поведінки [11].

Отже, у висновку необхідно зазначити, що неокласичний синтез є суперечливим напрямком економічної думки, який складається з двох несумісних концепцій. Проте практичне застосування синтезу мало позитивний результат. Наступ періоду стабільності в

капіталістичних країнах сприймався західними економістами, з одного боку, як свідчення ефективності кейнсіанської доктрини регулювання, а з іншого - як підтвердження неокласичного тези про стійкість і гармонійності економіки капіталізму. За висловом американського економіста А. Лейонхуфвуда зробимо висновок, що хоч неокласицизм та кейнсіанство суперечать один одному, та між ними встановилися відносини "мирного співіснування" [4]. Перспективним напрямом подальших досліджень є припущення та знаходження, а потім удосконалення та втілення у життя нових концепцій неокласичного синтезу, які б призвели до значної популярності синтезу серед країн світу та його більшого застосування на практиці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Історія економічних вчень: Підручник для вузів / Під ред. проф. В.С. Ададзе, проф. А.С. Квасова. - М.: ЮНІТИ-ДАНА, 2004. - 391 с.
2. Історія економічних вчень: (сучасний етап): Підручник / За заг. ред. А.Г. Худокормова. - М.: Инфра-М, 2007. - 733 с.
3. Коновалова Н.С., Підгорна Ю.В. Неінституціоналізм та поява нових інститутів як результат технологічного прогресу – Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. , 10 листопада 2017 року, Київ. – Київ.: КНЕУ, 2017. – 542 с., с. 170-172.
4. Colander D. [Middlebury College Economics Discussion Paper No. 02-37] *The Death of Neoclassical Economics*. Middlebury, Vermont 05753, 2002, p.18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sandcat.middlebury.edu/econ/repec/mdl/ancoec/0237.pdf>
5. Леоненко П. М. Вплив кардинальних соціально-економічних зрушень на розвиток сучасної економічної науки та відображення його в економічній літературі / П. М. Леоненко // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр. - К. : Київський університет, 2010. - Вип. 22. - С. 5-18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2010_22/Zb22_01.pdf
6. Економічні системи: монографія / за редакцією Г. І. Башнянина. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. – Т.1.– 484 с.
7. Озерчук О.В. Розвиток економічних теорій антициклічного податкового регулювання/ О.В.Озерчук// Податкова політика. К:КНТЕУ– 2011.- 55-64 с.
8. Юрій С. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: моногр./ С. Юрій , А. Крисоватий, Т.Кошуг. – Т: ТНЕУ, 2010. – С.292.
9. Конвергенція макро- та мікроекономічних теорій як засіб формування єдиної науки «економікс»: зб. наукових праць, вип.24/ наук. ред. Б. Г. Ревчун. Кіровоград: КНТУ - 2013. – 31-36 с.
10. Лютий І.О. Державний кредит та боргова політика України / І.О. Лютий – К. : Центр навч. літ-ри, 2008. – 352 с.
11. Палешко Я. Аналіз боргового портфеля України в історичному аспекті та сучасні теорії управління зовнішнім боргом країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2762>

Матеріали надійшли 10 січня 2018 р.